

Анна Щербина, Керпатенко Юлія
м. Київ, Україна

**Скорочення в міжнародних конвенціях та деклараціях ООН:
перекладознавчий аспект**

Abstract. *The article discovers the essence and specific characteristics of abbreviations as a modern trend to enrich lexical units to the maximum extent possible. The study of the use and specifics of the formation of abbreviations (acronyms and acronyms) was conducted on the basis of official documents of the international organization UN. The study revealed that in the texts of international conventions and declarations the number of abbreviations and acronyms used is almost the same. Also, the main trends in the structure of abbreviations were identified in the analyzed documents, such as: the average number of characters in abbreviations is 4, words hyphenated are not represented, etc. It is established that the use of lexical abbreviations in texts of official business style is quite common, since the abbreviation condenses the material shell of words, increasing the speed of receiving information from the author to the addressee, since the abbreviation is a means of concentrating information. The author also identifies the main methods of translating abbreviations, such as: translation by the corresponding abbreviation, which involves the use of a corresponding abbreviation existing in the target language or its creation, translation by the corresponding full form of a word or phrase, which is used when there is no corresponding abbreviation in the target language, and for translation it is necessary to determine the full form of the abbreviation in the source language by transcoding, while adhering to the system of international transcription or interalphabetic correspondence.*

Key words: *abbreviation, acronym, UN, UNESCO, translation.*

Зростання сучасних знань про життя людини змушує знаходити способи стисло підсумовувати події та описувати їх, при цьому створюючи нові скорочені мовні форми для вже існуючих номінацій. З початком зростання засобів масової комунікації абрєвіатури та акроніми стали чудовим інструментом пропаганди та реклами, допомагаючи запам'ятовувати довгі назви та водночас дозволяючи працювати з цими назвами, не розшифровуючи їх зміст. Скорочені лексичні одиниці багато в чому залишаються таємницею з точки зору лінгвістики, оскільки пов'язані з такими важливими проблемами як порядок слів та їх семантика, морфологічними проблемами тощо.

Сучасна тенденція максимально збагачувати лексичні одиниці, беручи до уваги раціоналізацію мовленнєвих функцій, які супроводжували англійську мову протягом історії, оптимізацію методів мовлення та, особливо останнім часом, прискорення рухів людського життя є накопичення знань.

Важливість дослідження зумовлена тим, що процес словотворення відбувається постійно, відображаючи зміни зовнішнього світу та задовольняючи потреби носіїв мови. Тому дуже важливо вивчити способи утворення скорочених лексичних одиниць, типи та приклади, з яких вони побудовані, їхні функції та сфери використання. Сучасний стан мови характеризується глобалізацією, яка створює особливі назви речей, понять та ідей, а також додаткові вимоги до економії мови, тому списків скорочень багато. Інтерес до створення абrevіатур у різних мовах і той факт, що вони використовуються в різних формах і типах мов, пояснюється тим фактом, що абrevіатури є одним із словотворів, сумісних із практичною системою сьогодні.

Об'єктом дослідження обрано скорочення в документах міжнародної організації ООН. Зазначимо, що Організація Об'єднаних Націй діє на підставі та відповідно до положень Статуту ООН, прийнятого в 1945 р. у Сан-Франциско на Конференції Об'єднаних Націй. На ранньому етапі існування організації офіційними мовами були англійська, іспанська, китайська, російська та французька. Арабська мова була додана пізніше як офіційна мова Генеральної Асамблеї, Ради Безпеки і Економічної та Соціальної Ради. Пріоритетними напрямками діяльності ООН були і залишаються забезпечення та підтримання міжнародного миру та безпеки і розробка та впровадження дієвих механізмів стійкого розвитку людства та укріплення міжнародних зв'язків. Документи ООН представляють собою всі типи текстів, оскільки в більшості спеціалізованих установ та органів ООН розглядається широке коло проблем – економічних, політичних, юридичних, військових. Документи ООН різняться і за жанрами, характеристики яких визначаються як лінгвістичними, так і екстралінгвістичними факторами. В середині кожного типу текстів документи ООН можуть бути розбиті за їх функціональним призначенням.

До числа ж найважливіших ознак, що визначаються функціональним призначенням документа, відносяться офіційність і нейтральність, логічність, точність, стереотипність та імперативність. Всі вони пов'язані між собою, утворюючи так звану єдність усіх ознак. Оскільки основною стилістичною рисою дипломатичних документів є чіткість значення та наявність скорочених одиниць у них може сприйматись як таке, що цьому суперечить. Основною причиною появи скорочень є економія. Лаконізм скорочень дозволяє збільшити кількість інформації, що передається в документі, не збільшуючи його об'єму. Скорочення традиційно прийнято класифікувати на лексичні й графічні. До лексичних відносять усічені слова (*clipped or stump words*) і абrevіатури/акроніми (*initial words or abbreviations/acronyms*). Скорочуватися можуть будь-які фрагменти слова незалежно від морфемних границь.

Абrevіатура – це складноскорочені слова. Похідне слово, що виникає внаслідок абrevіації – це утворення з перших літер або з інших частин слів, що входять до складу назви чи поняття: *UNO (United Nations Organization)* – Організація Об'єднаних Націй [2, с. 8]; *FD (fire department)* – управління

пожежної охорони [7, с. 15]; WHO (World Health Organization) – Всесвітня організація охорони здоров'я [2, с. 12]; ADL (Allied Disposition List) – перелік сил і засобів [6, с. 11]; WFP (World Food Programme) – Всесвітня продовольча програма [3, с. 7]; CST (Collective Security Treaty) – Договір про колективну безпеку [7, с. 15]; CWC (chemical weapons convention) – конвенція про заборону хімічної зброї [7, с. 9]; DCI (Defence Capabilities Initiative) – ініціатива про оборонний потенціал [7, с. 5]; UNTC (United Nations Trusteeship Council) – Рада з Опіки ООН [5, с. 33]; UNS (United Nations Secretariat) – Секретаріат ООН [5, с. 6]; WFTU (World Federation of Trade Unions) – Всесвітня федерація профспілок [2, с. 35].

Абревіатури пишуться малими або великими буквами, написаними через косу лінію або разом, наприклад: *b/l* (bill of lading) – накладна, коносамент [3, с. 31]; *BI* (Building Integrity Initiative) – ініціатива про зміцнення етичних засад [2, с. 12]. У другій абревіатурі пропущена літера від третього компонента терміна Initiative. Також можуть використовуватися крапки після кожної літери всередині абревіатури: *c.i.f.* (Cost, insurance and freight) – вартість, страхування і фрахт [8, с. 2].

Акронім – абревіатура, що складається з початкових літер або звуків слів твірного словосполучення. На відміну від абревіатур, акроніми вимовляються як повні слова: *SALT* (Strategic Arms Limitation Talks) – переговори по обмеженню стратегічної зброї [7, с. 15]; *OMOV* (onemember, onevote) – один член, один голос [2, с. 7]; *NASA* (National Aeronautics and Space Administration) – Національне управління з авіації і дослідження космічного простору [8, с. 2]; *GASP* (Group against smoking and pollution) – групи, які борються проти забруднення навколишнього середовища [6, с. 13].

Виявлено, що у текстах міжнародних конвенцій та декларацій кількість використаних абревіатур та акронімів практично однакова: абревіатури (42%) – акроніми (36%) (див. Рис. 1). У проаналізованих документах було виокремлено основні тенденції структури скорочень. По-перше, середня кількість знаків в скороченнях – 4. По-друге, слова, що пишуться через дефіс, не репрезентуються. Розглянемо це на прикладі: *ASA* (Association of South-East Asia) – Асоціація держав Південно-Східної Азії [7, с. 11]; *IMCO* (Inter-Governmental Maritime Consultative Organization) – Міжурядова морська консультативна організація [7, с. 12]. Проте, це не стосується всіх англійських скорочень та абревіатур, наприклад: *AAA* (Anti-Aircraft Artillery) – зенітні артилерійські комплекси [6, с. 5]; *CRO* (crisis-response operation) – операція з реагування на кризу [5, с. 14]; *ACSP* (Aircraft Cross-Servicing Programme) – програма взаємного обслуговування літальних апаратів [7, с. 4].

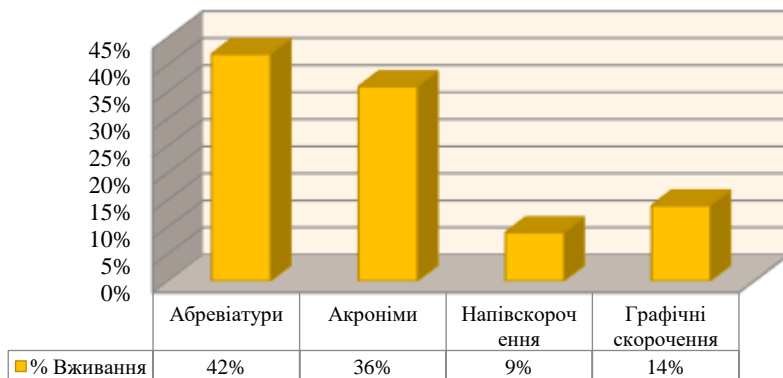

Рис. 1 Закономірності вживання скорочень в міжнародних документах

Отже, бачимо, що у текстах офіційно-ділового стилю використання лексичних скорочень є досить поширеним: абревіація скорочує матеріальну оболонку слів, збільшуючи швидкість отримання інформації від автора до адресата, адже, абревіатура є засобом концентрації інформації.

Графічні скорочення також численно представлені й вживаються на позначення мір, одиниць або величин (*kg, km, mph*). Використовуються також такі широко відомі скорочення, як: *i.e.* (латинське *idest*, англійське *that is*) [2, с. 1]; *e.g.* (латинське *exempligratia*, англійське *for example*) [2, с. 3]; *etc.* (латинське *etcetera*, англійське *and soon*) [2, с. 39]. Крім того, існує специфічно англійський підтип скорочення, а саме напівскорочення, тобто комбінації акроніма – одного члена словосполучення із повною основою іншого: *A-bomb* (*atomic bomb*) – атомна бомба [7, с. 11]; *A-field* (*alpha numeric field*) – поле буквено-цифрових даних [8, с. 5].

Абревіатури можуть утворюватися від складних однослівних, двокомпонентних та трикомпонентних термінів, наприклад: *CT* (*counter-terrorism*) – боротьба з тероризмом, контртерористичні дії [7, с. 11]; *TC* (*team commander*) – командир загону [2, с. 56]; *SL* (*sustainability and logistics*) – забезпечення тривалості дії та тилове забезпечення [2, с. 33]; *CE* (*Council of Europe*) – Рада Європи [2, с. 32]. Однослівними можна вважати терміни, утворені від одного слова, а також від двох і більше слів, написаних разом або через дефіс.

Для дволітерних абревіатур характерним є наявність омонімів, які мають від 2 до 5 значень, що вимагає уважного виявлення значення абревіатури на основі контексту, наприклад: два омоніми абревіатури *CP*: 1. *CP* (*counter-piracy*) – боротьба з піратством, протидія піратству, 2. *CP* (*capabilities package*) – комплекс сил і засобів [6, с. 12]. Ще одним прикладом може бути абревіатура *AA* з п'ятьма значеннями: 1. *AA* (*agent assessment*) – оцінка

можливостей використання завербованого як агента розвідки, 2. AA (*anti-aircraft*) – зенітний, протиповітряний, 3. AA (*Armed Forces, America*) – поштовий індекс військово-польової пошти на території Північної і Південної Америки (крім Канади), 4. AA (*assembly area*) – район збору, зосередження, 5. AA (*avenue of approach*) – шлях підходу; (ймовірний) напрямок руху; маршрут висування до об'єкта [7, с. 5].

Шляхи утворення трилітерних абревіатур подібні до тих, які використовуються для утворення дволітерних абревіатур. Тобто, більшість абревіатур побудовані від трикомпонентних термінів, наприклад: *ADC (air defence commander)* – командир частини протиповітряної оборони [2, с. 55]; *MRP (manufacturing resources planning)* – планування виробничих ресурсів [3, с. 34]; *ADL (advanced distributed learning)* – сучасні методи дистанційного автоматизованого навчання [8, с. 5].

В абревіатурі *ACI (area of common interest)* – зона спільних інтересів [8, с. 13], утвореній від чотирикомпонентного терміна, пропущена літера від прийменника *of*, тоді як в іншій абревіатурі ця літера присутня, наприклад: *AOC (area of cooperation)* – область співпраці [3, с. 13]. Крім прийменника *of*, в абревіатурах використовуються перші літери прийменників *on* і *for*, наприклад; *POB (passenger on board)* – людина на борту [2, с. 24]; *RFP (request for proposals)* – запит на подачу конкурсних пропозицій [2, с. 7]. В абревіатурі *AMF (Allied Command Europe Mobile Force)* – мобільні сили Верховного головнокомандування ОЗС в Європі [7, с. 12], утвореній від п'ятикомпонентного терміна, пропущені літери від двох слів *Command* та *Europe*, а в абревіатурі *DAC (deployable air command and control system component)* – готовий до розгортання компонент системи повітряного командування та управління [8, с. 14] – від чотирьох слів, а саме: *and control system component*. Трилітерні абревіатури утворюються не тільки від термінологічних сполучень, але й від назв організацій, конференцій, програм, договорів, конвенцій, ініціатив та ін., наприклад: *WRC (World Radio communications Conference)* – Всесвітня конференція з радіозв'язку [2, с. 43]; *WFP (World Food Programme)* – Всесвітня продовольча програма [3, с. 16]; *CST (Collective Security Treaty)* – Договір про колективну безпеку [2, с. 54]; *CWC (chemical weapons convention)* – конвенція про заборону хімічної зброї [7, с. 36]; *DCI (Defence Capabilities Initiative)* – ініціатива про оборонний потенціал [7, с. 17].

У документах у великій кількості можна також зустріти умовні позначення документів, організацій, органів. Такі позначення служать вказівником на певний документ, тобто з метою економії місця і збереження неперервності викладу думки (назви документів, як правило, громіздкі і можуть впливати на хід думки), назви скорочують до умовних букв і цифр. Наприклад: *E/PC/T/A (Preparatory Committee of the United Nations Conference on Trade and Employment)* – Підготовчий комітет конференції Організації Об'єднаних Націй з питань торгівлі та зайнятості [3, с. 19].

Для резолюцій, наприклад, існує умовне позначення, що складається з арабських цифр, які позначають порядковий номер резолюції, і римських цифр у дужках, які позначають сесію, на якій була прийнята та чи інша резолюція – RES/2604/XXIV/ [2, с. 1].

Отже, скорочення посідають значне місце серед інших лексичних одиниць, й представлені досить великою варіацією видів. Загалом, скорочення складають приблизно 2% від загального обсягу слів міжнародних договорів. Це уможливило висновок, що у сучасній англійській діловій мові скорочення швидко прогресує. Останнє пояснюється доступністю і оперативністю їх створення, а також раціональністю, яку закладено в її структуру – лаконічністю, економністю, семантичною місткістю та інформативністю.

Можна виділити декілька основних способів передачі скорочень у тексті перекладу. Перший метод, а саме переклад відповідним скороченням передбачає використання існуючої у мові перекладу аббревіатури-відповідника або створення її (у випадку авторських скорочень). Слід зазначити, що у мові перекладу скорочення може бути побудованим за тією ж моделлю, що й у мові оригіналу. Такі скорочення зазвичай зафіксовані у словниках скорочень, наприклад: CIS (*Commonwealth of Independent States*) – ЧНД (*Співдружність Незалежних Держав*) [9, с. 6]; CSTO (*Collective Security Treaty Organization*) – ОДКБ (*Організація договору про колективну безпеку*) [11, с. 17]; DESA (*Department of Economic and Social Affairs*) – ДЕСП (*Департамент з економічних та соціальних питань*) [7, с. 20].

Переклад відповідною повною формою слова або словосполучення використовується тоді, коли у мові перекладу відсутнє відповідне скорочення, причому для перекладу необхідно визначити повну форму скорочення у мові оригіналу (за словником або текстом оригіналу). Наприклад: CRS (*Center for Resource Studies*) – Центр вивчення ресурсів [9, с. 3]; DDT (*digital data transmission*) – передача цифрових даних [37, с. 13].

Повна форма скорочення зазвичай перекладається якомога точніше за допомогою калькування так, щоб з відповідної перекладеної повної форми можна було утворити скорочення. Наприклад: WMO (*World Meteorological Organization*) – ВМО (*Всесвітня метеорологічна організація*) [2, с. 10]. Однак у певних випадках доводиться відходити від дослівного перекладу з тим, щоб врахувати норми мови перекладу та повніше передати зміст скорочення. Наприклад: WCIP (*World Climate Impact Studies Program*) – Всесвітня програма дослідження впливу клімату на діяльність людини [9, с. 12]; DIA (*United States Defense Intelligence Agency*) – РУМО (*Розвідувальне управління Міністерства оборони США*) [8, с. 3].

Особливу увагу слід приділити перекладу українською мовою акронімів, тому що цей вид скорочень особливо популярний в письмовій мові різних наукових статей, анотацій тощо. Такі скорочення слів можна перекладати українською мовою за допомогою транскодування (транскрибування або

транслітерування). Для правильного перекладу необхідно дотримуватися якої-небудь системи міжнародної транскрипції або міжалфавітної відповідності.

За допомогою транслітерації зазвичай передаються скорочені назви військових блоків, політичних партій та інших політичних організацій, промислових фірм, різних товариств і т.п. Транслітерація скорочень характерна для визначених аббревіатурами власних назв. Зараз існує тенденція до перенесення без змін більш популярних, з міжнародним значенням скорочень: назви організацій, інститутів, товариств; так, в скороченнях відомі назви великих інформаційних агентств. Наприклад: *ICAO (International Civil Aviation Organisation) – ІКАО (Міжнародна організація громадянської авіації)* [7, с. 23]; *IMCO (Inter governmental Maritime Consulting Organization) – ІМКО (Міжнародна морська консультативна організація)* [2, с. 43]; *UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) – ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури)* [9, с. 13]; *COMESA (Common Market for Eastern and Southern Africa) – КОМЕСА (Економічне співтовариство країн Східної та Південної Африки)* [2, с. 43]; *COMSAT (Communications Satellite Corporation) – КОМСАТ (Корпорація Супутникового Зв'язку)* [7, с. 23]; *AEROSAT (Aeronautical Satellite Council) – АЕРОСАТ (Рада з використання супутників для потреб авіації)* [7, с. 25]; *OPEC (Organization of the Petroleum Exporting Countries) – ОПЕК (Організація країн-експортерів нафти)* [3, с. 35].

Найчастіше перенесення оригінальної форми скорочення до тексту перекладу використовується тоді, коли у мові перекладу відсутній адекватний відповідник (а це має місце перш за все у текстах із найновіших галузей, наприклад, інформаційних технологій тощо). Наступним методом перекладу англійський скорочень є описовий метод, який використовується в тих випадках, коли в мові на яку перекладають, не існує еквівалента. В такому випадку доводиться звертатися до розгорнутого опису слова. Наприклад: *C.P.N. (Centre de physique nucleaire) – Ц.Я.Ф. (Центр ядерної фізики)* [7, с. 5]; *ICPA (International Commission for the Prevention of Alcoholism) – МКБА (Міжнародна комісія за боротьбу з алкоголізмом)* [10, с. 15].

Одним зі способів перекладу акронімів є створення нового українського скорочення. Цей метод полягає в перекладі кореляту англійського скорочення і створенні на базі перекладу, відповідно до закономірностей української аббревіації, нового скорочення в українській мові. Так, розглянемо декілька прикладів: *NSA –(National Security Agency) – АНБ (Агентство національної безпеки)* [43, с. 10]; *RWY (runway) – ЗПС (злітно-посадкова смуга)* [7, с. 12]; *UV (ultra violet) – УФ (ультра-фіолет)* [7, с. 12]; *CY (calendar year) – КР (календарний рік)* [10, с. 18]; *DCs (developed country) – розвиток країни* [8, с. 12]; *DST (daylight savings time) – ЛЧ (літній час)* [4, с. 12]; *FY (fiscal year) – ФР (фінансовий рік)* [37, с. 13], тощо.

Отже, як бачимо для перекладу акронімів та абревіатур застосовуються різні способи перекладу. І тому, проаналізувавши приклади абревіатур та акронімів, можна сказати, що при перекладі абревіатур використовується більше способів перекладу ніж при перекладі акронімів. Але найпродуктивнішими способами перекладу як для абревіатур, так і для акронімів є переклад повною формою та еквівалентним скороченням.

Література

1. Історія Організації Об'єднаних Націй. URL: <https://smc.naiiau.kiev.ua/prooon.html>.
2. UN Convention on Human Rights. URL: <http://www.un.org/en/documents/udhr/>
3. UN Convention On Contracts for the International Sale of Goods. URL: <https://uncitral.un.org/en/texts/salegoods>
4. UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. URL: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm>
5. UN Convention on the Rights of the Child. URL: <https://www.refworld.org/pdfid/4d19fa2327f.pdf>
6. UN Declaration on the Protection of all Persons from Enforced Disappearance. URL: <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/disappearance-convention>
7. UN International Covenant on Civil and Political Rights. URL: <https://www.ohchr.org/documents/professionalinterest/ccpr.pdf>
8. UN International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. URL: <https://www.ohchr.org/documents/professionalinterest/cescr.pdf>
9. Загальна декларація прав людини ООН. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015
10. Конвенція ООН про права дитини. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_021
11. Міжнародна конвенція ООН про захист усіх осіб від насильницьких зникнень. URL: http://zakon.nau.ua/doc/?code=995_h91D
12. Берюзкіна І. Абревіатура та скорочення в авіаційних англomовних текстах та особливості їх перекладу. Харків, 2012. 300 с.
13. Глушук Н. Прагма-семантичні особливості абревіації у сучасній англійській мові. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. 2011. 192 с.
14. Данкевич Т. Особливості перекладу абревіатур в англійській мові // *Мова і культура*. 2014. 335 с.
15. Калиновська І. Абревіація як прояв мовної економії Абревіація як прояв мовної економії. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер. : Філологічна. 2012. 125 с.